

i at operere med Kollektiv- eller Gennemsnitsbegreber (som den totale Varemængde eller »Prisniveau«), fordi den Art Størrelser aldrig virker direkte paa hinanden; men Aarsagssammenhængen tværtimod skal søges mellem de individuelle Fænomener, individuelle Priser o. s. v. Af denne Aarsag mener Hayek ogsaa, at Teorien er Emperien overlegen, fordi den bygger paa Forudsætningen om de enkelte Individiers Handlemaade. Disse Forudsætninger maa jo iøvrigt bygge paa Iagttagelser, og ganske vist er Statistikerne slemme til at beregne Gennemsnit; men naar det kommer til Stykket, er det maaske snarest den voksende Forstaaelse af Iagttagelsernes Betydning og de forbedrede Iagttagelsesmetoder, der danner Baggrund for Studiet af Enkeltfænomenerne. Efterhaanden som man kommer ind paa Pristalsberegninger, som opstiller flere sideløbende Indices (f. Eks. Im- og Eksportpristal), og det viser sig, at disse har ganske forskelligt Forløb, tvinges man saa at sige til at revidere sit nedarvede Prisniveaubegreb, og naar en mere realistisk Opfattelse har haft saa svært ved at trænge igennem, trods Erfaringernes klare Vidnesbyrd, skyldes det snarest de indgroede teoretiske Begrebsdannelser, som det netop paa Grund af deres bestikkende logiske Indhold faldt saa vanskeligt at opgive.

Om Teoriens Udformning kan kun henvises til Bøgerne. I *Geldtheorie und Konjunkturtheorie* behandles Bankkreditens Expansion udførligst, og i *Preise und Produktion* er det centrale en skematisk Fremstilling af Produktionsfaktorernes og Mellemprodukternes Fordeling paa de forskellige Produktionstrin og de Forskydninger, der opstaar, naar Penge-mængden forandres. I den sidstnævnte maa tillige fremhæves en meget interessant dogmehistorisk Redegørelse, der følger de Tanker, der især er blevet kendt i Wicksells Navn, tilbage til et Arbejde af *Thornton*, udgivet 1802, og som fremdrager Franskmanden *Cantillon* († 1734) som den første, der har forsøgt en nærmere Analyse af den Proces, hvorved en Forøgelse af Penge-mængden virker paa Priserne.

O. Strange Petersen.

Gustav Cassel: THEORETISCHE SOCIALÖKONOMIE, 5. nybearbejdede Oplag. A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung Dr. Werner Scholl, Leipzig 1932.

Om denne nye Udgave af Cassels Hovedværk skal straks siges, at med det nybearbejdede er det saa som saa. Ud over smaa spredte Tilføjelser for-arsaget af de sidste Aars Udvikling — her tænkes væsentligst paa Bemærkningerne om Guldpolitiken i § 59 om Pengeværdiens Stabilitet — er Bogen faktisk et Optryk af Udgaven fra 1927, naar man da lige undtager Behandlingen af Indtægtslæren i § 8 »Kapital und Einkommen in der Geldwirtschaft«, der er en Del omarbejdet, og i den sig dertil sluttende og helt nye § 49 »die Bedeutung der Zahlungsmittel für die Verwendung des Einkommens«.

Naar netop Indtægtslæren er blevet underkastet en særlig Behandling, synes det, som Cassel siger i Forordet, ønskeligt af Hensyn til de nyere vidt udbredte Vrangforestillinger, som specielt gør sig gældende paa dette Omraade. Det er det aktuelle Problem om Forholdet mellem Produktion og Forbrug, som det drejer sig om, og Behandlingen deles med den velkendte Casselske Metodiskhed op i to Trin, eet hvor Penge kun er vor Regningsenhed og maa tænkes som noget ganske stoffløst, kun som »Buchführungsgeld«, og eet, hvor Pengene faar deres selvstændige Eksistens, og et nyt Moment derfor indføres, nemlig dette: kan man ikke rette sin Efterspørgsel mod Penge som

i at operere med Kollektiv- eller Gennemsnitsbegreber (som den totale Varemængde eller »Prisniveau«), fordi den Art Størrelser aldrig virker direkte paa hinanden; men Aarsagssammenhængen tværtimod skal søges mellem de individuelle Fænomener, individuelle Priser o. s. v. Af denne Aarsag mener Hayek ogsaa, at Teorien er Emperien overlegen, fordi den bygger paa Forudsætningen om de enkelte Individuers Handlemaade. Disse Forudsætninger maa jo iøvrigt bygge paa Iagttagelser, og ganske vist er Statistikerne slemme til at beregne Gennemsnit; men naar det kommer til Stykket, er det maaske snarest den voksende Forstaaelse af Iagttagelsernes Betydning og de forbedrede Iagttagelsesmetoder, der danner Baggrund for Studiet af Enkeltfænomenerne. Efterhaanden som man kommer ind paa Pristalsberegninger, som opstiller flere sideløbende Indices (f. Eks. Im- og Eksportpristal), og det viser sig, at disse har ganske forskelligt Forløb, tvinges man saa at sige til at revidere sit nedarvede Prisniveaubegreb, og naar en mere realistisk Opfattelse har haft saa svært ved at trænge igennem, trods Erfaringernes klare Vidnesbyrd, skyldes det snarest de indgroede teoretiske Begrebsdannelser, som det netop paa Grund af deres bestikkende logiske Indhold faldt saa vanskeligt at opgive.

Om Teoriens Udformning kan kun henvises til Bøgerne. I *Geldtheorie und Konjunkturtheorie* behandles Bankkreditens Expansion udførligst, og i *Preise und Produktion* er det centrale en skematisk Fremstilling af Produktionsfaktorernes og Mellemprodukternes Fordeling paa de forskellige Produktionstrin og de Forskydninger, der opstaar, naar Penge-mængden forandres. I den sidstnævnte maa tillige fremhæves en meget interessant dogmehistorisk Redegørelse, der følger de Tanker, der især er blevet kendt i Wicksells Navn, tilbage til et Arbejde af *Thornton*, udgivet 1802, og som fremdrager Franskmanden *Cantillon* († 1734) som den første, der har forsøgt en nærmere Analyse af den Proces, hvorved en Forøgelse af Penge-mængden virker paa Priserne.

O. Strange Petersen.

Gustav Cassel: THEORETISCHE SOCIALÖKONOMIE, 5. nybearbejdede Oplag. A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung Dr. Werner Scholl, Leipzig 1932.

Om denne nye Udgave af Cassels Hovedværk skal straks siges, at med det nybearbejdede er det saa som saa. Ud over smaa spredte Tilføjelser for-arsaget af de sidste Aars Udvikling — her tænkes væsentligst paa Bemærkningerne om Guldpolitiken i § 59 om Pengeværdiens Stabilitet — er Bogen faktisk et Optryk af Udgaven fra 1927, naar man da lige undtager Behandlingen af Indtægtslæren i § 8 »Kapital und Einkommen in der Geldwirtschaft«, der er en Del omarbejdet, og i den sig dertil sluttende og helt nye § 49 »die Bedeutung der Zahlungsmittel für die Verwendung des Einkommens«.

Naar netop Indtægtslæren er blevet underkastet en særlig Behandling, synes det, som Cassel siger i Forordet, ønskeligt af Hensyn til de nyere vidt udbredte Vrangforestillinger, som specielt gør sig gældende paa dette Omraade. Det er det aktuelle Problem om Forholdet mellem Produktion og Forbrug, som det drejer sig om, og Behandlingen deles med den velkendte Casselske Metodiskhed op i to Trin, eet hvor Penge kun er vor Regningsenhed og maa tænkes som noget ganske stoffløst, kun som »Buchführungsgeld«, og eet, hvor Pengene faar deres selvstændige Eksistens, og et nyt Moment derfor indføres, nemlig dette: kan man ikke rette sin Efterspørgsel mod Penge som

saadan i Stedet for mod de producerede Varer? Men tilbage til den trinvisse Behandling hos Cassel. Han tager sit Udgangspunkt i den selvfølgelige Overensstemmelse mellem Produktionens og Indtægtens Total, Samfundets samlede Pengeindtægt = Produktionsresultatets samlede Pris. Ud fra denne Hovedsætning drager Cassel stærkt til Felts mod Opfattelser (de nævnte Vrangforestillinger) som, at Produktionen skulde kunne drives saa vidt, at den overstiger Samfundets samlede Købekraft, eller at det skulde være nødvendigt at holde Produktionens Udviklingshastighed indenfor maadeholdne Grænser, for at Købekraften skulde faa Tid til at vokse tilsvarende. — Det er imidlertid nødvendigt at føje til, at der ogsaa maa være Overensstemmelse mellem de producerede Varer og Efterspørgselsens Retning. — En saadan Overensstemmelse gaar Cassel uden videre ud fra, og selv om selvfølgelig Uoverensstemmelser mellem Forbrug og Produktion trækker sig i Lave, saalænge der kun er Tale om, at Efterspørgselsens Fordeling er i Uoverensstemmelse med Produktionsapparatets nutidige Fordeling, saa er der ganske anderledes kriseskabende Kræfter i Efterspørgselsens stadige Retning mod Produktionsmidler (jfr. om den kumulative Sparen i Bircks »den økonomiske Virksomhed«). Man synes, at Cassel, der saa stærkt og saa rigtigt har fremhævet Opsparingens sande Karakter i Modsætning til ældre Opfattelser, paa dette Sted burde være kommet ind paa i hvert Fald dette Forhold.

Saalænge vi befinder os paa Cassels første Trin, hvor Pengene er »Buchführungsgeld«, træder den nødvendige Overensstemmelse mellem Produktion og Forbrug tydeligst frem. Arbejdsindtægten opstaar i det Øjeblik, hvor Arbejdet bliver ydet, den er saa at sige investeret i det producerede som en Fordring paa Fabriken, lige til det Øjeblik den ombyttes ved, at Arbejderen foretrækker for Fordringen at købe Ting til Forbrug eller maaske flytte sin Investering over paa et andet Omraade. Indtægten er altsaa ikke paa noget Tidspunkt uanvendt, men køber stadig Varer; men hvis man nu gaar over til Cassels andet Trin og fører Penge ind med alle Pengenes Egenskaber, kan man saa ikke som ovenfor sagt for sin Indtægt købe Penge (vi kan ogsaa sige investere i Kasseforraad, i Betalingsmidler) i Stedet for Varer, og undrages der ikke derved Produktionen Købekraft i samme Omfang, som dette finder Sted, saa at vi faar Prisleddet og Krisen, hvor Varerne ikke kan sælges til Priser, der dækker deres Omkostninger, der er erlagt i et højere Prisniveau. Cassels Svar herpaa er: dette skulde ikke behøve at blive Tilfældet, for det drejer sig her om et rent monetært Problem; Bankerne maa — og kan ifølge Cassel ogsaa — sørge for, at Købekraften holdes intakt. Naar Konsumenterne investerer i Betalingsmidler, sker det enten gennem Banken — og saa maa denne sørge for, at de atter kommer ud og gør deres Tjeneste i Omsætningen — eller ogsaa ved Hjælp af Strømpeskafterne, og saa maa Banken skabe nye Betalingsmidler til Erstatning for dem, der er blevet gemt væk.

Det er selvfølgelig rigtigt, som Cassel hævder, at Uoverensstemmelsen mellem Produktion og Købekraft bliver et rent monetært Fænomen, men Spørgsmaalet er, om Banken, som Cassel synes at mene, ubetinget kan skaffe Uoverensstemmelsen af Vejen; det er igen Spørgsmaalet om, hvem af de to i Laaneforholdet, der er den aktive: Banken eller Laantageren. Man kan i hvert Fald diskutere, om Cassel ikke overdriver Bankens Evne til at presse Omsætningsmidler ud, naar han konkluderer i, at Afsætningsstandsning og Prisleddet skyldes Bankpolitikken. Hjælper Bankens lavere og lavere Rente mod

Laantagerens Forventning om fremtidigt Prisfald, et Prisfald, der netop bliver Virkelighed gennem denne Forventning.

Cassels Bog fremtræder som nævnt kun for de gennemgaaede Paragraffers Vedkommende i ændret Skikkelse; men det kunde maaske alligevel være paa sin Plads at røre ved endnu et enkelt Punkt. — I Modsætning til Marshall, der som Udgangspunkt for sin Priskere tager den komplicerede Sammenhæng mellem Pris og Udbud af Produktionsfaktorer, tager Cassel som bekendt sit Udgangspunkt i givne Produktionsfaktormængder; og dette givne Udbud i Relation til Efterspørgslen er det, der i første Instans giver Knapheden; først i anden Instans kommer han ind paa, at denne givne Mængde maa afløses af andre Konstanter, som er Udtryk for, i hvilket Omfang Mængden af de forskellige Produktionsfaktorer varierer ved svingende Priser paa disse (og dette gælder i Parantes bemærket alle Produktionsfaktorkategorier, altsaa ogsaa Jord), men stadig holdes dog fast — i Polemik mod Marshall — hvorledes det primære maa være den givne Mængde. Man maa nu uvilkaarligt spørge, vilde en Drøftelse af Tilstedeværelsen af Magtpositioner og Betydningen heraf for hele Prisdannelsen ikke falde naturligt indenfor Rammerne af Cassels Bog; men en saadan virkelig Drøftelse leder man forgæves efter.

Selvfølgelig berøres selve Problemet adskillige Steder, som det jo maa blive Tilfældet, naar der tales om Substitution (naar f. Eks. Cassel taler om, at der er en almindelig Tendens til i voksende Grad at fremme Substitutionen af Kapitaldisposition for andre Produktionsfaktorer, maa det vel i sin Konsekvens give Basis for Udnyttelse af en Magtposition udover den »naturlige« Knaphed), og specielt — og noget ensidigt — tages Problemet frem, naar der er Tale om Fagforeningernes Lønpolitik. I Modsætning til den ideelle Prisdannelse, der er i Overensstemmelse med Knaphedsprincippet, siger Cassel — for Resten ogsaa i en af de nytilkomne Passager — har Fagforeningerne i en Række Erhverv formaaet at hæve Arbejdernes Lønninger væsentligt over Gennemsnitsbetingelserne for de øvrige Arbejdere, der er udsat for en effektiv Konkurrence; men man kan spørge, er disse sidstes Aflønning den »ideelle«, er de ikke netop ved Manglen paa Magt lagt blot for andre Faktors Magtposition? Ud fra Cassels Grundsynspunkt skulde man synes, at Skridtet ikke var langt til Drøftelse af Magtpositionen, men som det er blevet sagt, blandt Bestemmelsesgrundene i sit Ligevægtssystem har Cassel Mængden af Produktionsfaktorerne, men ikke Ejendomsforholdet til dem.

O. Blinkenberg Nielsen.

G. D. H. Cole: THE INTELLIGENT MAN'S GUIDE THROUGH WORLD CHAOS. Gollancz. London 1932. 680 S.

Da jeg i 1924 havde en Samtale med Cole i London, spøjte han med, at han skrev alt for meget; han mente aabenbart, det var skadeligt for hans Anseelse. Hans Tilknytning først til Guild Socialism, siden til en mere fabisk farvet Socialisme bragte ham vel ogsaa i manges Øjne til mere at rangere mellem socialistiske Agitatorer end mellem socialøkonomiske Videnskabsmænd. Efter 1924 har hans Produktion fortsat været forbavsende omfattende. Men ikke blot hans Ansættelse ved Oxford Universitetet, ogsaa Gehalten i alt Fald i nogle af hans Bøger har styrket hans videnskabelige Anseelse. Jeg skal ikke gøre mig til af at have fulgt hans Produktion som Helhed, men har med godt Udbytte læst baade hans lille Oversigt over den engelske Arbejder-